

DAN GABRIEL SÎMBOTIN,
ANUL 1600. CENZURA IMAGINARULUI ȘTIINȚIFIC LA ÎNCEPUTUL MODERNITĂȚII,
Iași, Institutul European, 2015, 273 p.

Fiecare carte este și oglinda celui care o scrie. Iar atunci când autorul și explică istoria scrierii cărții, o dată mai mult apare sporul de înțelegere pe care o carte o aduce în câmpul psihologiei și sociologiei creației științifice. Cum dezvăluie autorul, cartea de față este rodul cercetărilor sale de 20 de ani, finalizate și cu obținerea titlului de doctor, și care au fost impulsionate de interesul său pentru raționalitatea științifică.

Într-adevăr, premisa cărții este *opozitia față de înțelegerea încetățenită a antagonismului rațiune-imaginație sau rațional-imaginar sau știință-imaginație*. Cu alte cuvinte, pentru autor imaginația înseamnă nu doar fantezie, ci și reprezentare cu grad înalt de veridicitate a realității. Fără îndoială, reprezentarea rațională a lumii presupune capacitate mare de imaginație, dar, cu toate fanteziile pe care această capacitate le presupune, noi putem ajunge la o concepție rațională consistentă despre această lume.

Tema cărții este *evoluția imaginarului în intervalul temporal al trecerii la modernitatea occidentală* (dar acum e clar, e vorba de evoluția raționalității în acel interval): cum au înțeles oamenii acelor timpuri lumea. Iar această evoluție este descrisă ca o *confruntare* între imagini/reprezentări vechi și noi – în paradigma substituirii lor (reciproce) – adică un duel al argumentelor diferitelor imagini. Duelul se sfârșește mereu cu un învingător, chiar dacă temporar, iar imaginea învingătoare și-a exercitat dominația asupra spiritelor: altfel spus, a *cenzurat* atât procesul de gândire a ființelor umane, cât și corpus-ul imaginilor ca atare.

Dar, cum se știe, imaginile despre lume nu doar se succed temporal, ci și coexistă. Ca urmare, cenzura/tendința de cenzurare a imaginii adverse a coexistat cu procesul însuși de dezvoltare a imaginilor.

Astfel, primul capitol descrie formarea imaginilor în evul mediu și Renaștere: ca rezultate ale contactelor între civilizații, inclusiv prin războaie, și ca rezultate ale construcției imaginilor, în cercurile intelectuale ale timpului. Ca urmare, se poate vorbi de lupta dintre imaginar ca fantezie și imaginar ca raționalitate: în mănăstiri, în scolastică și pe cele două versante ale culturii, științele naturii ce încep să se înfiripe și arta. Iar autorul sesizează atât cenzura religiei îndreptată împotriva artei (pulsionalului) și științei (raționalului), cât și conviețuirea nu lipsită de tensiuni a pulsionalului și a raționalului.

Frumoasele capitole ulterioare – despre cenzura și reconstrucția imaginarului în secolul al XVII-lea – descriu cenzura religiei asupra imaginilor ce s-au emancipat de ea, dar și cenzura din interiorul ei (prin erezii, Reformă și Contra-Reformă), ca și cenzura metodologică pe care știința și filosofia ei o aplică gândirii în general, deci și științei și filosofiei: avertizând asupra idolilor (Francis Bacon), impunând îndoiala metodică și consecințele ei filosofice (epistemologice), (Descartes). Prin aceste mari momente, are loc și reconstrucția imaginarului rațional: importanța științei cu scopul și legile ei sugerate, imaginarul utopic în care se manifestă și predicția ce va face carieră ca dovadă a legilor, filosofia ca subordonare față de spiritul științific și umanist.

Totuși, tocmai prezumția cărții este de discutat. Cartea este o istorie a „imaginilor” – „imaginea” fiind o metaforă pentru „teorii”/complexe de idei –. Deci imaginea autorului este o succesiune a imaginilor, iar logica acestei succesiuni este „rolul cenzurii este de a limita dezvoltarea imaginarului dincolo de capacitatea umană de asimilare” (p.101). Cam „neutră”, această logică. Iar modernitatea nu s-a bazat pe dominanța imaginii (mecaniciste și dogmatice a) științei (p. 248), chiar dacă, evident, spiritul științific a fost cel care a dat *specificul* cultural al modernității, ci pe *coexistența și lupta imaginilor științifice și religioase*. Imaginea despre dominanța unei științe mecaniciste și dogmatice – prin faptul că știința s-a dezvoltat pe baza conceptelor de adevăr, obiectivitate și raționalitate – este o *caricatură* venită din perspectiva „cenzurii” ce reflectă imaginea fantezistă despre lume. Știința a fost mereu *conștientă* de faptul că *ideile sale sunt*

construite dar, în același timp, că ea ajunge, prin demonstrații de tot felul (descrieri, experimente, experimente mentale, calcule și matematizare, raționamente și argumentare/teorii explicative, care sunt deci opuse argumentului pre-modern și ne-modern al autorității) la cele mai coerente, fiabile și corespondente idei cu realitatea: *în condițiile date, pe baza cunoștințelor existente în momentul respectiv*. Știința a fost mereu conștientă că nu ajunge la „adevărul absolut” (acesta este, după cum se știe, apanajul religiei) și că ceea ce ea descoperă este o traducere umană a fenomenelor complexe și pe care ea, știința, de abia le sesizează: „traducere” înseamnă tocmai sesizarea de către ea a regularităților și specificităților din lumea reală. Iar ce înseamnă această „lume reală” urma să descopere și să înțeleagă, mereu mai bine, ea și...filosofia. În acest sens, știința a arătat mereu o față pe care optimismul se amesteca cu modestia. Știința a fost mereu *conștientă de limitele imaginilor/descoperirilor/teoriilor ei* și, în același timp, *ea și-a pus mereu sub semnul întrebării prezumțiile, propriile teorii*. Numai așa a evoluat ea: doar această evoluție este rostul ei. Dimpotrivă, religia nu are aceste caracteristici.

Poate că e bine să amintim ceea ce a sesizat Alexandru Boboc (*Filosofie și știință în epoca modernității târzii. Reflecții filosofice sub impactul spiritului științific modern*, București, Editura Academiei Române, 2012): știința a dezvoltat un spirit raționalist, dialectic și umanist, în timp ce ideologiile care se bazează pe metodologii opuse celei științifice și-au continuat perspectiva esențialistă și fantezistă; după cum, trebuie să distingem între *spiritul pozitivist al științei* (cercetarea faptelor și a începe mereu de la fapte, și nu de la prejudecăți, și astfel teoriile științifice trebuie mereu falsificate; deci teoriile științifice sunt unelte, precum experimentele și matematica) și, pe de altă parte, *pozitivismul ca interpretare filosofică* (ce respinge marile teorii și se reduce doar la asamblarea a ceea ce dă știința, aceasta însăși fiind redusă la descrierea imediatului, fără explicații mai profunde). O bună parte din motivația caricaturizării științei a fost dată tocmai de interpretarea pozitivistă, cu totul neprofesionistă: caricaturizarea științei a echivalat știința cu maimușărirea ei idealistă.

Această caricatură a fost și este și astăzi folosită de către ideologiile care se bazează pe metodologii opuse celei științifice. Una dintre aceste ideologii a fost și curentul postmodernist din filosofie (aici, epistemologie). La acest curent se referă autorul atunci când „demonstrează” necesitatea depășirii imaginarului științific, prin promovarea valorilor dragi postmodernismului: credințe, subiectivitate, stil. Dar deși autorul – în spiritul raționalismului și al prudenței – lasă deschisă bucla pe care totuși o propune (adică cenzura binevenită a spiritului non-științific asupra științei caricaturizate), el pare să preia, prin această propunere, perspectiva postmodernă ce echivalează inerentul caracter relativ al cunoașterii cu relativismul valoric al subiectivității care anulează orice caracter obiectiv. Atunci când a ocultat criteriile intereselor sociale și ale relațiilor de clasă, postmodernismul a pregătit, într-adevăr, cenzura relativistă care se exercită asupra spiritului științific din gândirea oamenilor. Dar – și, în fond, focalizarea cărții asupra evoluției semnifică tocmai necesitatea de a continua reflecția (carteziană) asupra cenzurilor – astăzi știm și că postmodernismul nu a fost monocord, iar critica întreprinsă de el a adus înțelegerii procesului de cunoaștere elemente esențiale¹, și că doar postmodernismul luat în seamă de către autor face o falsă cenzură: deoarece există mereu *criterii* pe care oamenii le forjează atunci când gândesc împreună asupra consecințelor.

Cartea este plăcută și provoacă. Ea merită să fie, și nu numai pentru autorul ei, un moment în înțelegerea mai bună a lumii: dar numai dacă, în spirit științific, ideile ei se pun sub semnul întrebării.

Ana Bazac

¹ Vezi doar Jacques Derrida, *Spectres de Marx*, Paris, Éditions Galilée, 1993.